SUOMEN ILMASTOPANEELI

Asia: Asia: E 6/2025 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto maatalouden ja ruoan visiosta. Suuri valiokunta, 4.4.2025.

Suomen ilmastopaneeli
Heikki Lehtonen

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Liiteasiakirja/Documents/EDK-2025-AK-10280.pdf

Suomen ilmastopaneelin näkemykset

EU:n komission visiossa tuodaan esille useita tavoitteita ja pyrkimyksiä, jotka ovat osin samanlaisia kuin aiemmatkin yhteisen maatalouspolitiikan (YMP) tavoitteet, mutta joissa korostuu vastaaminen elintarviketuotannon kannattavuutta, häiriönsietokykyä ja ympäristöä koskeviin haasteisiin. Tällaisia laajasti hyväksyttyjä ja kannatettavia tavoitteita ovat erityisesti seuraavat:

Luoda oikeanlaiset olosuhteet, jotka mahdollistavat

- houkuttelevan ja ennakoitavissa olevan maatalous- ja elintarvikealan, jonka tarjoamien tulojen ansiosta viljelijät menestyvät ja joka on houkutteleva tulevien sukupolvien kannalta ja tuottaa jatkossakin kuluttajien tarpeisiin vastaavia kohtuuhintaisia elintarvikkeita
- tulevaisuuden vaatimukset huomioon ottavan maatalous- ja elintarvikealan, joka toimii maapallon kestävyyden rajoissa ja jossa maatalous- ja elintarvikeala edistävät yhdessä EU:n ilmastotavoitteiden saavuttamista samalla kun säilytetään terve maaperä ja puhdas vesi ja ilma sekä suojellaan ja ennallistetaan Euroopan biologista monimuotoisuutta.
- korjataan nykyinen epätasapaino elintarvikeketjussa, jossa tulojen, riskien ja kustannusrasitteen epäoikeudenmukainen jakautuminen vaikuttaa usein suhteettomasti alkutuottajiin.

Yleisenä periaatteena visiossa on, että tuleva YMP:n tuki suunnataan enemmän viljelijöille, jotka osallistuvat aktiivisesti elintarviketuotantoon, sekä maatilojen taloudelliseen elinvoimaisuuteen ja ympäristön säilyttämiseen.

Ilmastonmuutoksen hillinnän ja siihen sopeutumisen näkökulmasta visiossa voidaan todeta olevan seuraavanlaisia vahvuuksia, jotka voivat edistää hillintää ja sopeutumista.

Sopeutumisesta E-kirjeessä todetaan mm. seuraavaa:

”Visiossa todetaan, että ilmastokestävän maatalouden on perustuttava paikallisten, alueellisten ja kansallisten tarpeiden mukaan räätälöityyn politiikkaan, jolla tuetaan sellaisia maatalouskäytäntöjä ja -toimia, joiden avulla paikallinen maataloustuotanto sopeutetaan tuleviin ilmasto-olosuhteisiin. Tältä osin tarvitaan lisätoimia, jotka pohjautuvat viime vuosina toteutetuista aloitteista saatuihin kokemuksiin.

Tulevalla YMP:llä tuetaan aiempaa kohdennetummin toimenpiteitä ja investointeja, joilla parannetaan maatalousalan kykyä selviytyä muuttuvista olosuhteista. Paikoissa, joissa nykyinen tuotanto ei ole pitkällä aikavälillä kestävää, tarvitaan mittavampia muutoksia esimerkiksi uusien paikallisten strategioiden, tutkimuksen ja innovoinnin avulla, mukaan lukien uudet genomitekniikat, joilla tuotetaan ilmastonmuutosta paremmin kestäviä viljelykasveja.”

Edellä mainitut seikat ovat tutkimuksen valossa hyvin tarpeellisia, elleivät välttämättömiä, ja on aiheellista arvioida tarkemmin myös sitä, mitä kyseiset toimenpiteet ja investoinnit voisivat olla

Suomessa. Maatalouden paremmasta riskienhallinnasta visiossa esitetään hyvinkin perusteltuja näkökohtia ja ehdotuksia heikon riskienhallinnan korjaamiseksi:

” Toiseksi tarvitaan riskeihin varautumiseen, vakuutuksiin ja riskien vähentämiseen liittyviä kunnianhimoisia toimia…. Kolmanneksi komission ja jäsenvaltioiden on varmistettava, että riskin- ja kriisinhallintavälineet ovat keskenään johdonmukaisia ja että joustomahdollisuuksia lisätään. Kriisinhallintavälineillä olisi kannustettava viljelijöitä hallitsemaan riskejä ennakoivasti ja jäsenvaltioita kehittämään tehokkaita ja mukautettuja riskinhallintastrategioita.”

Suomessa, jossa sääolot ja sadot ovat jo ennestään pitkään vaihdelleen suhteellisen voimakkaasti, näyttäisi olevan hyvinkin paljon tarvetta maatilojen ja arvoketjujen kokonaisvaltaiselle riskienhallinnan kehittämiselle, koska tuotanto-olosuhteiden epävarmuus on edelleen kasvamassa.

Kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä osana EU:n ilmastotavoitteiden saavuttamista korostetaan perustellusti:

” Komissio odottaa, että maataloudessa saavutetaan päästövähennykset vuodeksi 2030 asetetun EU:n ilmastotavoitteen mukaisesti. … Tämän pohjalta komissio harkitsee tapoja, joilla maatalousala voisi edistää vuodeksi 2040 asetettua EU:n ilmastotavoitetta, niin että otetaan huomioon alan erityispiirteet ja etenkin sen kilpailukyky sekä tarve varmistaa elintarviketurva ja vahvistaa biotaloutta kuullen alaa ja jäsenvaltioita. …Maatalouden päästöjä voidaan vähentää nopeammin tehokkaalla politiikalla, jolla palkitaan hyvistä käytännöistä, ja erityistarpeisiin räätälöidyillä lähestymistavoilla, ja samalla voidaan lisätä hiilenpoistoa maankäyttöalalla, maaperässä ja metsissä. …Tulevassa YMP:ssä arvioidaan, miten viljelijöitä voidaan parhaiten tukea pyrittäessä vähentämään viljelystä ja kotieläintuotannosta aiheutuvia kasvihuonekaasupäästöjä.”

Tervetulleena voidaan pitää myös visiossa esitettyjä pyrkimyksiä kotieläintalouden kehittämiseen:

”Komissio ryhtyy laatimaan kotieläintuotantoa koskevia toimintalinjoja, joissa a) esitetään analyysi alan haasteista, myös globaalista kilpailusta, b) ehdotetaan asianmukaisia välineitä alan tukemiseksi ja perustelluissa tapauksissa vastavuoroisia toimia, c) etsitään tapoja puuttua alan ilmasto- ja ympäristöjalanjälkeen, mukaan lukien tavat hyödyntää yhteyttä kotieläintuotannon sekä ympäristön ja ilmaston kannalta arvokkaiden niittyjen säilyttämisen välillä käyttämällä aiempaa laajaperäisempiä kotieläintuotantojärjestelmiä, jotka ovat hyödyllisiä biologisen monimuotoisuuden ja maisemien säilyttämisen kannalta, d) edistetään investointeja, teknologian kehitystä ja innovointia ja e) edistetään kestävien tuotantomallien kehittämistä.”

Visiopaperissa tuodaan toisaalla myös esille suurten ja voimakkaasti keskittyneiden kotieläintuotannon keskittymien haasteet liittyen erityisesti ravinneylijäämiin ja ravinnekiertoihin, ja tarve löytää ja ottaa käyttöön ratkaisuja. Todetaan myös tuotannon laajaperäistämisen mahdollisuus, kun vähennetään tuotannon kielteisiä ulkoisvaikutuksia. Tämä saattaa kuitenkin tarkoittaa kotieläintuotteiden tuotantokustannusten ja hintojen nousua, mikä saattaa olla ristiriidassa kilpailukyvyn lisäämisessä ajatellen EU:n vientimarkkinoita tai ajatellen kuluttajien ruokamenoja. Tämä on yksi esimerkki siitä, että visiopaperissa ei tuoda esille mahdollisia ja todennäköisiä ristiriitoja eri tavoitteiden välillä.

Visiopaperissa ei painoteta tai tuoda esille sitä, että kotieläintuotannon maltillinenkin vähentäminen kotieläintuotteiden asteittain vähenevää kysyntää vastaavasti voisi tuoda merkittäviä kasvihuonekaasupäästöjen vähennyksiä etenkin yhdessä pellon- ja maankäytön muutosten kanssa. Tämä on laajalti todettu ja ilmastonmuutoksen hillinnän kannalta tärkeäksi osoitettu mahdollisuus tieteellisessä kirjallisuudessa, mutta sitä ei tuoda esille visiossa.

Yhteenveto

Visiossa toivotaan kaikenlaista hyvää maatalous- ja elintarviketuotannolle ja ympäristölle, liittyen erityisesti elintarvikkeiden tuotantoon, omavaraisuuteen, ilmasto- ja ympäristötavoitteiden

saavuttamiseen. Visiossa tuodaan hyvin esille tärkeitä ja tavoitteiden kannalta olennaisia kehittämistarpeita ja -pyrkimyksiä, jotka eivät ole olleet yhtä selvästi ja tavoitteellisesti esillä aiemmissa YMP:n kuvauksissa. Tältä osin visiota voidaan pitää tervetulleena.

Esille ei tule kuitenkaan se, että haastavien tavoitteiden edellyttämät muutokset ja ohjaukset (joihin ei visiopaperissa suoraan oteta kantaa mutta kannustimia puuttuu) voivat olla myös kipeitä ja vaikeita toteuttaa, ja ne voivat vaatia merkittäviäkin muutoksia nykyiseen YMP:n ohjaukseen ja varojen käyttöön. Maa- ja elintarviketalous on osin lukkiutunut kestämättömiin toiminta- ja tuotantotapoihin, kuten laajamittaiseen ja runsaaseen fossiilisen energian käyttöön, paikoin kestämättömän suureen typpilannoitteiden ja kasteluveden käyttöön sekä yksipuoliseen viljelyyn ja kemialliseen torjunta-aineiden käyttöön. Näiden olennainen vähentäminen ja näistä pois pääsy on pitkä ja vaikea prosessi, joka vaatii pitkävaikutteisia investointeja ja kehitystoimia.

Tavoitteiden saavuttamiseksi on luovuttava ympäristön ja ilmaston kannalta kestämättömistä tuotantotavoista, ja samalla lisättävä ruoan kulutuksen ja tuotannon kasvispainotteisuutta. Vaikka visiossa todetaan paremman ravitsemuksen johtavan parempaan terveyteen ja hyvinvointiin, paremman ravitsemuksen yksi keskeisistä edellytyksistä, kotieläintuotteiden käytön vähentäminen ja kasvituotteiden käytön lisääminen, ei tule visiossa esille. Visiossa ei mainita myöskään ylipainon ja siihen liittyvien haittojen ja suurten yhteiskunnallisten kustannusten vähentämisen tärkeyttä.

On todennäköistä, että muutoksissa, jotka uskottavasti johtaisivat haastaviin tavoitteisiin kaikki nykyiset maatalous- ja elintarvikealan toimijat eivät voita. Siksi todelliset muutokset edellyttävät paljon analyysiä ja keskustelua siitä, miksi valitaan tietyt prioriteetit, ja miten muutoksista voidaan päästä yhteisymmärrykseen häviäjät ja oikeudenmukaisuus huomioiden. Erilaisten yhteishyötyjen saavuttamiseen ja ruokajärjestelmän kestämättömien toimintojen vähentämiseen ja niiden tulevaisuuden kustannusten vähentämiseen olisi voinut odottaa kiinnitettävän enemmän huomiota visiossa. Näin siksi, että monia yhteishyötyisiä mahdollisuuksia (”win-win-win” -tilanteita) on liittyen esim. maankäytön muutoksiin maataloudessa, joilla voidaan vähentää vesistökuormitusta, kasvihuonekaasupäästöjä ja samalla edistää luonnon monimuotoisuutta, samalla kun elintarviketuotannon edellytykset voidaan edelleen turvata. Toimimattomuus maksaa, ei vain kestävyyssiirtymä.

Kaikkiaan visiota voidaan pitää tervetulleena jatkona aiempiin avauksiin liittyen maatalous- ja elintarviketalouden kestävyyden ja resilienssin parantamiseen osana YMP:tä. Se, kuinka se voisi toteutua selvästi aiempaa paremmin osana YMP:tä, ja millaisia muutoksia ja resurssien uudelleenkohdentamista se vaatisi, on osin myös jäsenmaiden ja alueiden asia. Joka tapauksessa maatalouden ilmasto- ja kestävyyskysymykset ovat haastava moniulotteinen kokonaisuus, jonka kehittäminen voi olla ristiriidassa joidenkin YMP:n eri tavoitteiden ja eri osapuolien tavoitteiden kanssa ainakin lyhyellä aikavälillä. Mahdolliset yhteishyödyt voivat tarjota merkittäviäkin etenemismahdollisuuksia. Laajassa kuvassa odotettavissa voi olla merkittäviä konflikteja ja ristiriitoja, joita ei visiopaperissa tuoda esille. Olennaista on tunnistaa ja ennakoida näitä Suomessa.